

Günbataryň däl, «taryhyň soňy»

Category: Kitapcy, Publisistika, Sözler

написано kitapcy | 26 январа, 2025

Günbataryň däl, "taryhyň soňy" GÜNBATARYŇ DÄL, «TARYHYŇ SOŇY»

«Eger hemme çeşmeler şol bir hekaýaty gürrüň berýän bolsa, ýalan taryha girer we hakykat bolar»

Fotosurat: Ybraýym Ebu Mustapa / Reuters

1989-njy ýylyň 9-njy noýabrynda Berlin diwary ýykyldy.

Munuň özi dünýä taryhynda diýseň simwoliki we möhüm, adamzat taryhynda täse sahypa açan kесgitleýji we aýgytlaýjy pursatdy. Şol gün ýetmiş ýyllap dünýäniň ýarsyna golaýyny dolandyran kommunistik režim uly ses edip, gorkunç ýagdaýda çökdü.

Karl Marksyň teoriýalaşdyran kommunizmi adamzadyň ilkidurmuş obşinasyndan feodalizme, feodalizmden kapitalizme, kapitalizmdenem sosializme geçip uzak ýol geçenden soň ýetip biljek iň soňky sepgidi saýan «taryhyň soňy» pikiri Berlin diwarynyň ýykylmagy bilen birlikde çalt çagşady.

Marksyň pikirçe kommunizm adamzat üçin iň adyl, deň we bagta ýetirýän sistemady hem-de şeýdibem taryh soňlanmalydy!

Geň ýeri, kommunizm soňlandy, taryh soňlanmady!

Şol ýyl kapitalistik lageriň dargamagy we Berlin diwarynyň ýykylmagy netijesinde kommunizmiň ýeňlişi özüni ýitiren ABŞ-ly Frensis Fukuýama Gegeliň teoriýasyny täzedan işläp düzdi we «taryhyň soňy» teoriýasyny» gaýtadan formulirledi.

ÇATIŞMALAR VE
GÖRÜŞMELER SARMALINDA

FİLİSTİN İSRAİL

ALİ ÖNER

mana
YAYINLARI

Fukuýama şol pursata baha berip, teoriýasyny kommunistik sistemanyň çöküşiniň yzynda goýup giden haosynyň galyndylary, kapitalizmiň sosialistik lagere ýaýylymagy we ýeke-täk polýusly sistemanyň gurulmagy bilen baglanyşykly işläp düzdi.

Fukuýamanyň teoriýasyna görä, taryhyň soňy adamzadyň azatlygy üçin ruhy güýç berýän pikirden zyýada Günbatarly ABŞ-nyň Sowet basdaşyna garşy gazanan ýeňşini alamatlandyrýan, sinematiki şöhleler bilen doly drammatiki pursatdy.

Gysgaça aýdanda, taryhyň soňudygyny we taryhyň soňunyň liberal demokratiki sistema we zamanabap kapitalizme esaslanýan günbatarly ideologik modeliň artykmaçlygyny öňe sürýärdi.

Bu «kombinasiýanyň» adamzadyň «kosmiki taryhyna» girmek üçin eýerilmeli ýeke-täk ýoldugyny aýdýardy.

Bu sistemanyň gerek ýerinde güýç ulanyp dünýäni basyp aljakdygyny we basyp alan ýerlerini demokratiýa, liberalizme, erkin bazara duwlanyp täze sistema tabyn etdigiçe jemgyýetleriň taryhyň soňuna gelinen hemmetaraplaýyn taryhy tapgyryna ýetjekdigi nygtalýardy.

Täsin ýeri, diwaryň ýykylyşyndan şu günümize çenli geçen wagtyň şindizem göz önümizde bolmagy we ýene bir täsin ýeri mundan soň dünýäniň adamzadyň iň uly iki rewolýusiýasyna şaýatlyk etmegidi.

Bular informasiýa rewolýusiýasy bilen aragatnaşyk rewolýusiýasydy. Taryh indi diňe galyplaryň garaňkylykda ýazýan, ýalanlary hakykata öwürýän ýolagçylyklaryndan ybarat däl.

Jorj Oruell bu barada şeýle diýýär:

«Eger hemme çeşmeler şol bir hekaýaty gürrüň berýän bolsa, ýalan taryha girer we hakykat bolar».

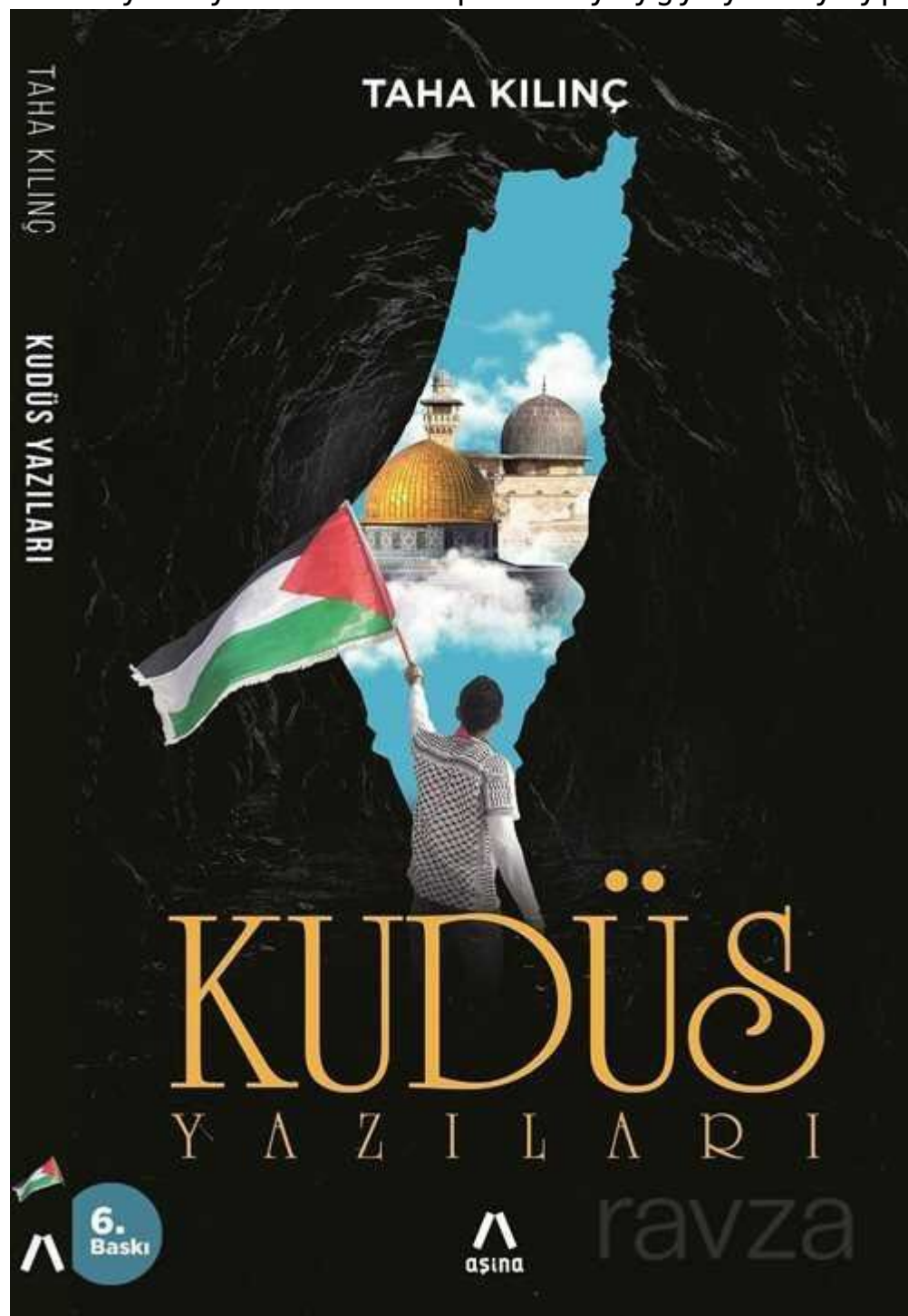
Şol günden beýläk, ýagny, Berlin diwarynyň ýykylan gününden bäri Günbatar liberalizmi alyp barýan ahlak göreşleriniň birinem gazanyp bilmedi.

Üstünde gurulan gymmatlyklara çenli çökmäge, hasam beteri adamlary wagşylaşmaga, ýabanylaşmaga, sepillige tarap taýmaga başlady.

Beýik Fransuz rewolýusiýasy feodalizme we despotlyga garşy göreş alyp baryp, öňe saýlananlar «azatlyk, deňlik we doganlyk» prinsiplerine goldanypdy.

Fransuz taryhçysy Fransua Allard bu pikiri hasam ösdürip, Beýik Fransuz rewolýusiýasynyň «diňe fransuzlara degişli rewolýusiýa däldigini, şol bir wagtyň özünde tutuş adamzada

peýda getirmegi maksat edinendigi üçin beýleki rewolýusiýalardan tapawutlydygyny» aýdypdy.

Amerikan rewolýusiýasy bir topar gymmatlyklara esaslanýardy we bularyň belli-başlylary şulardy: Iňlis kolonizatorlaryndan bölünip garaşsyz bolmak, azatlyk, adalat, adam hukuklaryna goldanýan demokratik döwlet gurmak, söz azatlygy, din, metbugat we miting geçirmek azatlygy, halk häkimiýeti, deňlik, despotlykdan goranmak ýaly esasy azatlyklary kepillik astyna alýan täze konstitusiýany kemala getirmek.

Iki rewolýusiýa-da aýdyňlanma şygaryny göterýärdi. Eýse näme

boldy-da «aýdyňlanma güýçleri» halklary ekspluatirlemegiň, basybalyjylygy goldamagyň, etmişlerini kanunlaşdyrmagyň, hatda taryhy ýoýmagyň gurallaryna öwrüldiler?

Ýer ýüzüne we taryha eýelik etmäge dyrjaşýan liberal sistemanyň saýasynda hasaba alynýan we göni efirde görkezilýän genosidler we çagalaryň öldürilişi nädip görmezlige salynýar?

Žurnalistleriň dili nädip baglanýar, twit atýanlar nädip sem edilýär, pikirlerini aýdýanlaryň sesine nädip suw sepilýär, söz azatlygynyň üsti nädip basylýar?

Hasam beteri, döwrebaplyga, täzeçillige goldanýan we adamkärçilikli adalaty öňe sürýän sistema dünýäni ýagşylar we ýamanlar dünýäsi hökmünde iki bölege bölýän iň esktremistik pikiri nädip oňlap bilýär?

Ysraýyl liberal demokratik Günbataryň gymmatlyklaryny ýuwdan gara deşikmi ýa-da ol sistema hakyky bolmaly wagtynda hakyky ýüzüni görkezdimi?

Medeniýet adama wekilçilik etmek, ony bagta we arzuw-hyýallaryna ýetirmek güýjüni ýitirende we düýbünden tersine basyşyň, adalatsyzlygyň, agressiýanyň, güzap çekdirmegiň guralyna öwrülende doly çagşaýar.

Şu ýerde Karl Marksyň şu sözleri ýada düşýär:

«Her sistema öz weýrançylygynyň tohumyny öz içinde göterýär».

Mirza EL-HUWEÝLIDI,

Saud Arabystanly ýazyjy, žurnalist.

Penşenbe 09.11.2023 ý. Publisistika